

Blatnoj, pornó casting, madárrepülés-részlet *(Brenzovics Marianna: Kilátás)*

Érdemes-e még beszélni nemzetiségi magyar irodalmakról a 21. század elején? – tehetjük fel joggal a kérdést. Úgy gondolom, a válasz egy határozott igen. Bár az internet térhódításával (a blogirodalom lassan kánonalkotó tényezővé női ki magát) a határokon átívelő kulturális egység utópiája megvalósulni látszik, mégsem következhet be a sokat emlegetett egységesülés. A helyi színezet fontosságának felismerésével csak gazdagodhat, de nem tehető egyneművé a decentralizált magyar irodalom.

Tény, hogy az anyaországi orgánumokban való publikálási lehetőségek kibővültek a rendszerváltás után. Ennek ellenére úgy gondolom, a Belting által emlegetett „univerzális regionalizmus” a kisebbségi magyar irodalmakat hatja át a legmélyebben. Persze lehet úgy tenni, mintha nem létezne kárpátjai magyar irodalom, de ez a hozzáállás csak terméketlenné teszi a kisebbségi sorsélményből születő alkotások befogadását. Ma már tisztán láthatjuk: a szigorúan a szövegiségre összpontosító irodalomelméleti iskolák csak homogenizálják, sőt szélsőséges esetekben sterilizálják magát az irodalmat, hiszen lényeges problémákkal (így a határontúliség, a helyi színezet, a nemzet fogalma, a kisebbségi olvasásmód) nem igen tudnak mit kezdeni. Pedig a kárpátjai magyar irodalom is folyamatosan változik, új irányzatok termékeny befogadására képes. Ennek ékes példája Brenzovics Marianna az idei Ünnepi Könyvhétre megjelent első regénye, a *Kilátás*.

Már maga a címválasztás is érdekes: sokat sejtet, de semmi konkrétumot nem mond. A Magyar Értelmező Kéziszótár a kilátás szó két jelentését különbözteti meg: 1. Az a lehetőség, ill. tény, hogy v. vmire ki lehet látni. Az így kapott látvány. *Szép a kilátás*; 2. Eshetőség, lehetőség. *Kedvező kilátások; kilátásba helyez vkinek vmit*: a) vminek a lehetőségét, bekövetkezését előre jelzi; b) föltételesen ígéri. Kedvező eshetőség, remény. Az értelmező szótár szócikke egy jó kiindulási alapot ad az olvasás megkezdéséhez.

„Elsőpró szöveg. Elragad. Amire számíthatsz, kiszámíthatatlan, folyamatosan valami nem várható jön. Azonnal hozzászoktat ahhoz, hogy újra meg újra a legváratlanabbra várakozzak” – írja a regény ajánlójában Kukorelly Endre, aki olykor nem riad vissza a reklámfogásoktól sem. De fenti megállapítása ebben az esetben abszolút megállja a helyét. Brenzovics Marianna ugyanis nem kipróbált sémák alapján dolgozik, hanem egy teljesen új világot hoz létre, amit aztán a teremő biztonságával tud kezelni. Igaz, néha hagyja, hogy a szöveg magát alakítsa.

Érthető, hogy sajátos stílusával felkeltette a kritika figyelmét. Ha létezik prózában írt hosszúköltemény, akkor ez az. Olvassunk csak bele: „Elindultunk a havazásban a falu felé, még két kilométer, beleestem a hóba: anyám egy fa előtt tűnődött, arca besimult a fehér faágakba, szép volt, ahogy fáradtan magába süppedt” (9. o.). Kristálytisza líra. Műfaját tekintve a vallomáshoz áll leginkább közel, de szociografikus igénnyel megírt önéletrajzi regényként is felfogható. Nyelve tudatosan stilizált, ami egyértelműen a megírtság érzetét kelti, azt, hogy nem leképezett valóságot, hanem egyénileg szelektált, szubjektív emlék-darabkákat olvashatunk. Mégis, aki a mai értékválságban szenvedő környezetünk miérteire kérdez rá, érdekes módon választ kap a legtöbb kérdésre.

Brenzovics Marianna prózanyelve ötvözi a hrabali művészi feccségést a posztmodern cinizmussal. Szerkezetét nézve a regény négy nagyobb részre van felosztva: *Kezdet, Múlt, Jelen és Jövő*. A Kezdetben ismerjük meg a szobája ablakán kitekintő narrátort (női elbeszélőt, aki feltehetően azonos a szerzővel): „*Felállok, felgöngyölítem a redőnyt. Kilátásként nyílik meg előttem a reggel, még minden lehetséges, még minden előttem áll*” (8. o.). Olyan kifejezések és mondattöredékek irányítanak a cím megfejtésében, mint „kinyitom a szemem”, „minden látszik”, „Itt van, fény, megnyilvánul, nincs benne sötétség”, „Anyámat nézem, aki nyílásként kezdi”, „nézek”, „mindig látszom”, „Áll előttem a tükör, ez vagyok én”. Ám a cím a második, a Múlt c. fejezetben telítődik súlyos értelem-többlettel: „*A nő már félmeztelen volt, keze a csipkés bugyijában, anyám talpig felöltözve és józanul a süteményt darabolta. Észrevetted, hogy sápadt vagyok és folyik a számból a fehér nyál. (...) Nem kell mindenre odaügyelni, mondta. Ne ügyeljek, nézzem a füvet, a kilátást, szép a kilátás*” (26-27. o.). A kilátás a valóság megtapaszs-

találásának ebből a gyermeki emlékéből emelkedik az egész regény világ-értelmezésévé. A világ csak annyi, amit a kilátás megmutat magából, pontosabban, amire mi odafigyelünk.

A Múltban a gyermekkorból induló világra-csodálkozások pörögnek előttünk lineáris, de mindig meg-megszakadó történetmondással. *„Lélegzem és nézek, magamra sem emlékszem. Gyerekkorom törlés, meg néhány fénykép”* (10. o.) - adja tudunkra a múlt elbeszélhetetlenségének problémáit az író. Előrehaladva szép sorjában idéződnek fel a kirándulások, a szovjet ideológiai ellenőrzés alatt kötelezően előadott rossz versek (Simon István, Váci Mihály egy-egy költeménye), utazások, szerelmi kalandok...

A Jelenben a közvetlen környezet válságának valóságossága játssza a fő szerepet. A szerző (a sokszor álszent prüdséget levetve) mindent elénk tár, amit környezetében megtapasztal. A hömpölygő szövegben így akadunk többek között olyan társadalmi problémákra, mint a gyermekprostitúció (*„A rendőrruhás főnöke tizennégy éves lányt rendelt, a lány először a főnökével volt, aztán vele, majd a többiek”* 49. o.) vagy az embercsempészet (*„Hazafelé tartott, amikor észrevette az autójából a mezőn felsorakoztatott feketéket. Mint a katonák, előttük az ismerőse, aki először elvette tőlük a dollárt, utána elvágatta két ismerősével a torkukat, a gyerekekét is, de azt nem látta, csak tudja”* 49. o.). Előterbe kerül az erős szexualitás, pornográfia, ami nem egyszer perverzitásba vált át (*„Anyám gyakran beszélt a kilátásról. Ő volt az oka, ha nem csodálkoztam, amikor a lány torkába nyomta az a két férfi a farkát, a lány hörgött, pezsgett a szájában a fehér nyál, bőségesen lefolyt a nyakán”* 27. o.). A narrátor egy mindennapi esemény természetességével adja elő az egyik lány pornó castingen való részvételét: *„Elhagyta Roberto, aki pornóval foglalkozott. (...) Térdelhetett, úgy érezte, így jobban kibontakozhat. Roberto egészen a torkáig nyomta, de a lány kibírta, úgy érezte, hatással lehet a férfirra”* (65. o.). Ebben a világban a meghitt emberi kapcsolatok eleve rövid ideig tartanak, addig, amíg egy cinikus rádöbbenés meg nem kérdőjelezi őket (*„Nincs szükségem magányra, mert megtalálom a barátságban”* 63. o.).

A későbbiekben a szöveg mintha önálló életre kelne. Összekeveredik benne a környezet realitása, a televízióban látható műsorok ál-valósága és egy fantáziával felépített álmvilág: *„Absztraktabb va-*

gyok, mint a kilátásom” (53. o.). Líraiság, összetett, mély realizmus és felszínes fecsegés váltakozik végig a regényben. Az utolsó, töredékes-befejezetlen részben, a jövő kilátása már egyenesen kozmikussá tágul: „Vasárnap van, hajnal, a kertben valaki kiált. Ez az isten... kilátás. Madárrepülés-részlet. Nem jut eszembe” (155. o.).

A *Kilátás* nyelvileg rendkívül megformált. A mű viszont ettől függetlenül nem hátrál ki a társadalmi problémák elől sem. Azt hiszem, az író igyekszik felülemelkedni a nyelvválságon. Érdeemes figyelniük olvasás közben a szöveggöztiségre, mivel az irodalmi hagyományra való rájátszással tágul az értelmezői horizont is egyben. Olyan szerzők sorai, jellegzetes kifejezései vannak elrejtve a műben, mint Hölderlin („*Miért szép, ha behajlik a vízbe a part?*” 121. o.), Apollinaire („*Letéptem ezt a hóvirágot (...) Tudhatom a tél halott?*” 149. o.), Petőfi („*A virágok elhervadnak, eliramlanak, újra nőnek*” 151. o.; „*Kedvencem az ősz, ilyenkor kiülök*” 152. o.), hogy csak néhányat említsek. Az anya-, ill. az apa-motívum jelenléte a műben pedig, véleményem szerint, sikeres párbeszédet kezdeményez Esterházy Péter A szív segédigéi és a Harmonia caelestis c. anya- és aparegényével.

Külön kiemelhető, hogy az orosz-ukrán szleng szavai, így a „blatnoj” (’menő’), a „pizgyec” (’beszarás’, ’baszhatjuk’, ’kifingik’), egyes nyelvjárási alakok, mint az „oszt akko”, a „hova mentsz”, a földrajzi nevek (Beregszász, Zápszony) szerepeltetése szociolingvisztika-ilag pontosan meghatározható helyhez és közösséghez (a kárpátaljai magyar kisebbséghez) köti a történések nagy részét.

Kétségtelen, a *Kilátás*nak vannak hibái – így a túlírttság egyes helyeken vagy a kevésbé igényes versszerű betétek –, ezektől eltekintve a szöveg stílusának frissessége és tartalmának súlyossága együtt mégiscsak erősen hat a kortárs olvasói tudatra. Nem a férfíui illendőség szól belőlem, amikor azt mondom, hogy kiemelt figyelemmel várom a következő Brenzovics Marianna-kötetet.

(Brenzovics Marianna: *Kilátás*. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2010. - 155 o.)

Csordás László